

4 gode grunner til å si nei til patent på planter og dyr

1. De mektige blir mektigere

Patentjuss er komplisert, dyrt og ofte ulogisk når det overføres til biologisk materiale. Dagens system for patent på planter og dyr har blitt et redskap for de største selskapene til å sikre seg kontroll over ressurser som gener og såfrø. Dermed får disse selskapene mer makt over matproduksjonen, på bekostning av bønder og forbrukere. Såfrøene blir dyrere og utvalget av plantesorter dårligere.

2. Forurensere får betalt

«Forurensere skal betale» er et viktig prinsipp. Patent på genmodifiserte planter gjør at genteknologi-firmaene kan kreve erstatning dersom genmodifisert pollen blåser over gjerdet og forurenser naboens avling. Patent på planter og gener gjør dermed at forurensere får betalt.

3. Urettferdig for bønder

Matplantene vi spiser i dag stammer fra hundrevis av år med uformelt men intelligent foredlingsarbeid utført av bønder. Mye av dette arbeidet er gjort i Sør. Patentering av matplanter sikrer at profitten havner hos multinasjonale selskaper og ikke i de fattige landene der plantene opprinnelig kommer i fra.

4. Hindrer husdyravl og planteforedling

Skadedyr og plantesykdommer utvikler seg hele tiden, derfor trenger en robust matproduksjon stadig nye plantesorter og dyreraser. Selskaper som patenterer planter og dyr skummer ikke bare fløten av foredlingsarbeidet som er utført til nå. De forbyr også videre avl og foredling på patenterte husdyr og såfrø. Det er også tatt patent på hele virus, slik at bare patenthaver har lov til å forske videre på det. Dette er en trussel mot framtidens matsikkerhet.

Patenter gjør det forbudt for bønder å bytte og selge såfrø seg imellom, selv om dette er viktig for at de skal kunne fortsette å ta vare på og videreutvikle et rikt genetisk mangfold av matplanter.

“In developing countries especially, instruments such as patents may drive up costs, restrict experimentation by the individual farmer or public researcher, while also potentially undermining local practices that enhance food security and economic sustainability.”

IAASTD-rapporten (2008)

Foto: Utviklingsfondet

Utviklingsfondet er en uavhengig miljø- og utviklingsorganisasjon. Vi støtter fattige mennesker i deres eget arbeid for å kunne fø seg selv, komme seg ut av fattigdommen og sikre miljøet.

Utviklingsfondet har siden 1978 kombinert miljø- og utviklingstiltak i konkrete selvhjelpsprosjekter. Utviklingsfondet jobber for at det ikke skal være lov å ta patent på planter og dyr. Vi støtter bønders bruk av et mangfold av såfrø, deres deltakelse i planteforedling og salg av såfrø med god kvalitet. Denne brosjyra er finansiert av Norad.

www.utviklingsfondet.no/patent
post@utviklingsfondet.no
Giverkonto nr 5005.15.10000

UTVIKLINGSFONDET

Design: Figuru.no. Trykket på Cyclus 100% resirkulert papir hos Kai Hansen trykkeri. 2013.

Foto: No patents on seeds

Nei til patent på mat

UTVIKLINGSFONDET

En historie om genrøveri

Hva er patent?

Patent er et midlertidig monopol til å utnytte en oppfinnelse kommersielt. Et selskap som har fått patent, kan nekte andre å selge denne oppfinnelsen, eventuelt gi andre selskap tillatelse til å gjøre dette mot å betale avgift. Patenter er vanligvis gyldig i 20 år, men blir ofte forlenget. Patentsystemet ble laget for å oppmuntre til flere tekniske oppfinnelser.

Hvordan kan planter patenteres?

Frøelskapene hevder at de har gjort planten til en oppfinnelse når de genmodifiserer den, eller beskriver planten eller et nytt bruksområde. Ofte kan dette ha vært allment kjent lenge.

Hva er konsekvensene av plantepatenter?

Den grunnleggende forskjellen mellom patent på nye tekniske oppfinnelser som brødrister og barnevogner og patent på planter og dyr, er at levende vesener kan formere seg. Dermed kan patenthaver begrense bruken av såfrø og avkom.

Tillater Norge patent på såfrø?

Ja. I 2004 ble det for første gang lov å ta patent på planter og dyr i Norge. Da innførte regjeringen EUs patentdirektiv. Norge ble med i Den europeiske patentorganisasjonen i 2008. De fleste plantepatentene som gjelder i Norge blir nå innvilget av deres kontor i München.

Hvor mange planter og dyr er patentert?

I Europa er det innvilget nesten 2000 patenter på planter og snart 1000 patent på dyr. Flere tusen nye patentsøknader ligger til vurdering.

Er det bare genmodifiserte planter som blir patentert?

Nei. Også planter som ikke er genmodifisert blir i økende grad patentert. Den europeiske patentorganisasjonen har blant annet innvilget patent på vanlig foredling av tomat og brokkoli. Det er også innvilget patenter på nytteplanter fra land i Sør, blant annet melon fra India og kornsorten teff fra Etiopia.

Det tradisjonelle kornet i Etiopia heter teff. Etiopiske bønder har gjennom generasjoner foredlet fram et stort mangfold av teff-sorter. Teff er næringsrikt og glutenfritt. Sannsynligvis kan teff ha et stort marked også utenfor Etiopia. Det nederlandske selskapet Health and Performance Food International (HPFI) ønsket å selge teff og teff-produkter til Europa, og inngikk i 2005 en avtale med myndighetene i Etiopia.

Stikk i strid med intensjonen i avtalen, hadde nederlenderne på dette tidspunktet alt søkt om patent på teff. I 2007 fikk HPFI

innvilget patent på blant annet "Korn av teff (uavhengig av sort)", "bearbeiding av teff-mel", og "deig som oppstår når man blander melet med væske". Sist men ikke minst omfatter patentet en rekke produkter som kan lages med slik deig: brød, pannekaker, kjeks av ulike slag og kaker.

Etiopia har dermed mistet muligheten til å eksportere teff til europeiske land hvor dette patentet er gyldig, og til å inngå avtaler med andre firmaer som ønsker å markedsføre teff i disse landene og dele utbyttet med Etiopia.

Historien om teff-patentet er et typisk eksempel på genrøveri. Kommersielle selskaper fra rike land sikrer seg lett tilgang til genressurser og kunnskap om disse genressursene fra land i Sør. Svake regler for deling av fortjenesten gjør at opprinnelseslandet i Sør ikke får sin rettmessige del av kaka. I tillegg hindrer de urimelige patentene fattige lands eksportmuligheter.

PATENTED

Foto: Utviklingsfondet

Les mer om plantepatenter:

1. *The Access and Benefit Sharing Agreement on Teff Genetic Resources*, av Regine Andersen og Tone Winge. Fritjof Nansens Institutt (2012).
2. *Monsanto vs. U.S. farmers*, rapport fra Center for food safety (utgitt i 2005, oppdatert 2007)
3. <http://www.no-patents-on-seeds.org>